

## **СУЧАСНИЙ ЦИФРОВИЙ ПРОСТІР ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ**

***Анотація.** У статті розглядається проблема дослідження цифрового простору як важливого складника соціального середовища. Цифровий простір розглядається як суб'єктивно пережита особистістю об'єктивно існуюча віртуальна реальність, що не лише забезпечує її ставлення до світу, але й детермінує формування індивідуальності особистості. Сьогодні цифровий простір став не просто важливою частиною буття людини, а й спричинив кардинальні зміни у способах та стилях як міжособистісної комунікації та взаємодії, так і в процесі виховання і соціалізації молодого покоління.*

***Ключові слова:** цифровізація освіти, цифрова соціалізація, цифровий простір, цифрове середовище, цифрова компетентність.*

Акцентування уваги на взаємодії особистості і середовища з урахуванням активності індивіда у процесі його соціалізації актуалізує проблему вивчення середовища і тих можливостей, які воно містить для особистісного становлення і соціального розвитку дітей і молоді, оскільки ці процеси відбуваються не шляхом одностороннього впливу середовища на особистість, а є результатом їхньої постійної взаємодії.

Здійснюючи аналіз наукових джерел, у яких подано характеристику поняття «середовище», доходимо висновку, що середовище широке за обсягом, об'єднує сукупність зовнішніх умов, чинників і об'єктів, у взаємодії з якими живе та розвивається організм і особистість. Взаємодія є процесом безпосереднього або опосередкованого впливу суб'єктів один на одного, який породжує взаємозв'язок та взаємообумовленість.

Категорія «взаємодії» є однією із базових психологічних та соціально-педагогічних категорій. Провідною характеристикою соціальної взаємодії є стосунки і зв'язки, як форма соціальної комунікації, у процесі яких систематично здійснюється вплив одного на іншого, досягається узгодження дій одного до дій іншого, виробляється спільне розуміння ситуації і певна міра солідарності чи згоди. У наукових джерелах знаходимо визначення середовища відповідно до різних підходів у його дослідженні.

Дослідники виокремлюють у середовищі чотири підсистеми: 1) природне

середовище – загальне «тло» суспільства: стан атмосфери, водний компонент, поверхня землі, структура ландшафту, тваринний та рослинний світ, клімат, густота населення; 2) середовище «другої природи» – модифікація природного середовища, перетвореного людьми: угіддя, дороги, зелені насадження, свійські тварини, культурні рослини; 3) «третя природа» – штучний світ, створений людиною, який не має аналогів у природному світі (тобто «неолюднена природа»): асфальт, бетон, міст, простір життя і роботи, транспорт, технологічні об'єкти, меблі, культурно-архітектурне середовище; 4) соціальне середовище – своєрідна інтеграція трьох попередніх середовищ, що створює певну якість життя.

Соціальне середовище – «сукупність соціальних умов життєдіяльності людини (сфери суспільного життя, соціальні інституції, соціальні групи), що впливають на її свідомість і поведінку» [1, с. 146] – є необхідною умовою розвитку особистості, її становлення і соціалізації. Соціальне середовище є складною багатогранною системою, у структурі якої виокремлюються такі компоненти: а) суспільні умови життя людей; б) соціальні дії людей; в) стосунки людей у процесі діяльності і спілкування; г) соціальні спільноти, в які люди об'єднуються (територіальні, національні, демографічні тощо).

У сучасних наукових теоріях соціальне середовище розглядається у широкому соціальному значенні, окреслюючи цим поняттям макросередовище, що охоплює економічну, соціальну, політичну і духовну систему взаємин, а також у вузькому значенні як мікросередовище – безпосереднє соціальне оточення людини (конкретні умови життя особистості та умови в середовищі найближчого оточення), в якому протікає її життєдіяльність, впливаючи при цьому на її соціальне становлення, формування соціального досвіду, цінностей, орієнтацій.

Соціальне середовище зумовлює той або інший спосіб життя особистості, який утворюють сукупність та специфіка суспільних відносин на певному етапі її розвитку та відповідний спосіб мислення і поведінка суб'єкта. При вивченні умовних меж, динамізму, інтенсивності взаємодії соціального середовища із

соціальними об'єктами слід урахувати: систему матеріальних елементів, включених у безпосереднє оточення особистості, які здійснюють на неї постійний вплив; пропорції безпосереднього й опосередкованого спілкування, його інтенсивність, широту, спрямованість, що розглядаються у взаємозв'язку; обсяг груп та особистостей, які взаємодіють з особистістю, що вивчається; масштаб і глибину соціалізації особистості.

Водночас, в умовах сучасних змін стилів міжособистісної комунікативної взаємодії у суспільстві традиційні способи виховання та соціалізації особистості виявляються недостатньо дієвими й потребують вдосконалення з урахуванням нових реалій розвитку та розповсюдження інформаційних технологій. Сучасна молода особистість відкриває світ не лише безпосередньо через його реальне пізнання та оволодіння системою знань в освітньому закладі чи в сімейному оточенні, а й опосередковано за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів. Це зумовило актуалізацію дослідження цифрового простору як важливого складника соціального середовища, оскільки саме цифровий простір став не просто важливою частиною людського життя, а й спричинив кардинальні зміни у способах та стилях як міжособистісної комунікації та взаємодії, так і у процесі виховання і соціалізації молодого покоління. Як справедливо вказує Н.Клименюк, «у сучасну інформаційно-цифрову епоху стратегії соціалізації нових поколінь формуються на таких складниках, як: тотальна цифровізація, безмежні обсяги інформації (інформаційний шум), переважно комунікативна мережевість, особистісна віртуалізація, мережева гейміфікація, цифрова нерівність, розрив між візуальною та текстуальною культурою, технологічний розрив між поколіннями, індивідуалізація освіти» [2, с. 63]. Сучасні діти і підлітки, маючи доступ до соціальних мереж через Інтернет, формують власну картину світу. Водночас використання Інтернет-ресурсів зумовлює виникнення проблеми реалістичності сприйняття соціального простору, оскільки воно визначається моделями та фільтрами Інстаграму, Телеграму, Ютубу, Тік-Току і має непрогнозований, стихійний характер соціальних впливів, невідконтрольних

дорослим. Тому основне завдання дорослих – агентів соціалізації полягає постійному забезпеченні балансу між цифровою та аналоговою соціалізацією, донесення до дітей розуміння відмінностей між реальним та віртуальним життям, формування навичок безпечної поведінки в цифровому просторі.

Як зазначено у Концепції виховання дітей та молоді в цифровому просторі «Соціалізуючий вплив цифрового простору на підлітків та старшокласників пов'язаний із формуванням прагнення їхньої продуктивної участі в житті громадянського суспільства, подальшим забезпеченням сталого розвитку й життєдіяльності громад, у тому числі через участь у різноманітних соціальних кампаніях (щодо захисту довкілля, проти булінгу у школах, проблеми розподілу домашніх обов'язків у сім'ях, щодо інформаційних воєн, волонтерської допомоги тощо). Розуміння різноманітності навколишнього світу, свого місця в ньому й здатності входити в соціум забезпечується процесом вибудовування в підлітків та старшокласників позитивних рольових моделей залежно від ситуацій взаємодії з іншими» [1].

У сучасних дослідженнях цифровий простір розглядається як суб'єктивно пережита особистістю об'єктивно існуюча віртуальна реальність, що не лише забезпечує її ставлення до світу, але й детермінує формування індивідуальності особистості. Необхідність цифровізації освітнього простору спричинена потребами розвитку економіки та широким впровадженням інноваційних технологій, які ставлять нові вимоги до соціально-психологічних характеристик особистості, що має володіти цифровими компетенціями і водночас набувати навичок «живої» соціальної взаємодії. Отже, формування цифрової компетентності як однієї з ключових компетенцій сучасної особистості є важливим завданням сучасної освіти, яка як система характеризується інертністю, відтак розвиток цифрових компетенцій відбувається фрагментарно, здійснюється хаотично та відірвано від академічної (формальної) освіти в усіх її сегментах. Також представники старшого покоління залишаються прихильниками традиційної системи виховання і вважають, що Інтернет несе багато загроз і ризиків. Проте, в умовах сьогодення успішна соціалізація

особистості та її особистісне становлення неможливе без цифрового простору, який сьогодні об'єктивно є чинником цифрової соціалізації.

Отже, нині триває процес реалізації Концепції виховання дітей і молоді в цифровому просторі, прийнятою Інститутом проблем виховання НАПН України в червні 2021 року, де чітко визначено основні принципи і підходи до розв'язання багатьох актуальних проблем, пов'язаних з цифровізацією освіти. На часі необхідним є типологізація та систематизація конкретних чинників та складових цифрового простору, що мають потенційний вплив на соціалізацію особистості та її соціальний розвиток, аналіз переваг та недоліків їх впливу на особистість, потенційних можливостей, ризиків та загроз на індивідуальному, інституційному та національному рівнях, що і становитиме перспективи подальших наукових пошуків.

#### Література

1. Клименюк Н. Новий вимір виховання: соціалізація дитини в умовах цифрового простору. *Вересень*. № 3 (98). 2023. С.60-72.
2. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / Кремень В.Г., Сисоєва С. О., Бех І. Д. та ін. // Національна академія педагогічних наук України. К., 2021. 52 с. Режим доступу: <http://surl.li/bxofm>
3. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 232 с.
4. Яблонський А.І., Рогальська-Яблонська І.П., Яценко Л.В. Соціальний розвиток учнівської молоді в період діджиталізації. *Габітус*. Вип.41. 2022. С. 202-207.

*І.Б. Савельчук, м. Київ,  
Україна*

### ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО ВІДНОВЛЕННЯ МОЛОДІ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

*Анотація.* У статті розкрито перспективи формування нового напрямку в соціальній роботі – соціального відновлення молоді. У дослідженні визначено відповідність змісту соціального відновлення сучасним викликам та потребам молоді щодо швидкого поновлення своєї життєздатності та побудови стабільного власного майбутнього.

*Ключові слова:* соціальне відновлення, молодь, напрями соціальної роботи.

Соціальне відновлення може стати важливим та інноваційним напрямком соціальної роботи, особливо в умовах зростання кризових ситуацій та конфліктів. Сучасний світ швидко змінюється, оскільки з'являються глобальні виклики щодо надзвичайних ситуацій, таких як війни, конфлікти, міграція,